

SEKRETARIĀTS / SECRETARIAT

Raiņa bulv. 19, Rīga, LV-1586, Latvija; Tel.: +371 67034338; Fakss +371 67243091; rp@lanet.lv

Rīgā

01.06.2020. Nr.1-9

Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijai

Saeimas frakcijām un deputātiem

Latvijas augstskolu mācībspēkiem un studentiem

Atklātā vēstule par IZM izstrādāto likumprojektu "Grozījumi Augstskolu likumā" (Nr.702/Lp13)

Latvijas tautas ievēlētajam parlamentam nodots Izglītības un zinātnes ministrijas (IZM) izstrādātais likumprojekts "Grozījumi Augstskolu likumā".¹ Saeimai ir iesniegts **juridisks brāķis**, ko likumprojekta autori radījuši apzināti vai pieredzes un profesionalitātes trūkuma dēļ. Likumprojekta "kvalitātes apliecinājums" ir izziņa par dažādu institūciju un organizāciju iebildumiem, kas apkopota uz **570 lapām**.²

Rektoru padome atbalsta sabiedrības iesaisti augstskolu iekšējā pārvaldībā, tomēr esam spiesti vērst uzmanību uz būtiskākajiem likumprojekta trūkumiem.

1. Rektoru padomei nav konceptuālu iebildumu pret jaunas augstskolu **tipoloģijas** ieviešanu, tomēr likumprojekts izmaiņas saista ar skaitliskiem kritērijiem, ar kuriem nevar izmērīt augstskolas darba kvalitāti. Piemēram, visu pasaules reitingu Top10 pastāvīgais *iemītnieks* Kalifornijas Tehnoloģiju institūts (*California Institute of Technology* jeb *CalTech*) saskaņā ar IZM piedāvātajiem kritērijiem nekvalificētos universitātes statusam, jo tajā studē tikai 2237 studenti,³ nevis IZM likumprojektā prasītie 4000.

Augstskolas pasaulē gatavojas studentu skaita ievērojamam kritumam Covid-19 krīzes un pēckrīzes apstākļos, un skaitlisko kritēriju izpilde objektīvu apstākļu dēļ būs apgrūtināta arī Latvijā. Ja 3 gadu laikā augstskolas kritēriju izpildi nenodrošinās, ierēdņi tās varēs ar vienkāršu birokrātisku lēmumu izslēgt no Augstskolu reģistra, ignorējot akreditācijas procesu saskaņā ar "Eiropas Standartiem un vadlīnijām kvalitātes nodrošināšanai".⁴ Tādējādi, IZM ierosinātie skaitliskie kritēriji novedīs pie vairāku augstskolu likvidācijas, tai skaitā reģionos.

2. Likvidējot demokrātiski veidoto un Saeimas apstiprināto **Augstākās izglītības padomi (AIP)**, IZM likumprojektā vērsas pret kompetentu un pieredzējušu institūciju, virkni AIP funkciju nododot Zinātnes padomei – **izglītības un zinātnes ministra vienpersoniski pārraudzītai tiešās pārvaldes iestādei**. Tikš likvidēta *ārpus-ministrijas* nozares diskusiju *platforma*, vietā nepiedāvājot citus risinājumus. Uzskatām, ka AIP kā dažādu augstākās izglītības un zinātnes nozares organizāciju veidotas institūcijas iespējas nav izsmeltas, tādēļ AIP darbību jāstiprina – pārskatot funkcijas un vairojot kapacitāti.

3. Likumprojekts **likvidēs akadēmisko demokrātiju augstskolās**, būtiski samazinot mācībspēku un studentu iesaisti augstskolas pārvaldībā. Demokrātiski ievēlēto senātu funkcijas tiks samazinātas, bet lēmumu par valsts augstskolas personāla pārstāvības institūcijas – Satversmes sapulces esamību pieņems IZM, saskaņojot vai nesaskaņojot pārvaldības modeli. Demokrātiski ievēlētās Akadēmiskās šķīrējtiesas tiks likvidētas, nepaskaidrojot iemeslus.

Pašpārvaldes princips valsts augstskolās faktiski beigs darboties. Lai arī pagaidām valsts augstskolas formāli vēl skaitīsies atvasinātās publiskās personas, *de facto* tās tiks pārvērstas par politiķu un ierēdņu kontrolētām budžeta iestādēm, iespējams, nākotnē pārskatot arī juridisko statusu.

¹ Likumprojekts Nr. 702/Lp13 [pieejams Saeimas likumdošanas datu bāzē](#).

² Izziņa par atzinumos sniegtajiem iebildumiem par likumprojektu [pieejama MK mājas lapā](#).

³ Sk. Caltech [at a Glance](#).

⁴ "Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area", [pieejami šeit](#).

4. Ikdienas darbu valsts augstskolās pārraudzīs ar plašām funkcijām apveltītas **ministrijas kontrolē esošas augstskolu padomes**. Tās netiks veidotas kā *attīstības un stratēģiskās pārraudzības* rīks, kas ieviests Rietumu universitātēs. Tā vietā valsts augstskolās tiks izveidotas operatīvās darbības un kontroles institūcijas, kuru locekļu atlasē piedalīsies ministrija un kuru atlases kārtība tiks noteikta IZM izstrādātos MK noteikumos. Konkursā atlasītos padomes locekļus iecels un atcels ministrija.

Likumprojektā noteikti tikai minimālie izslēdzošie kritēriji, bet padomes locekļu kompetences prasības ministrija noteiks MK noteikumos. Tādējādi, pastāv iespēja atlasīt tādas augstskolu padomes, kas nepārstāvēs sabiedrību, nebūs apveltītas ar augstskolu attīstībai nepieciešamajām kompetencēm, bet gan atbildīs politiskajām interesēm vai būs viegli kontrolējamas. Bez tam, likumprojekts paredz ministrijai iespēju apiet konkursu, ja padomes locekļus “nav iespējams nominēt termiņā, kas nodrošinātu augstskolas rīcībspēju”. Un šādā kārtībā bez konkursa ieceltus padomes locekļus varēs iecelt padomē atkārtoti.

5. Rektoru padome pievienojas FM, KNAB un Sabiedrības par atklātību DELNA paustajiem argumentiem pret iespēju likumā “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā”⁵ noteikt **ierobežotu atklātību deklarācijām**, ko iesniedz valsts amatpersonas – valsts augstskolu padomju locekļi.⁶ IZM piedāvātais risinājums veido neatbilstību ar ārkārtīgi plašajām padomes funkcijām.

6. Likumprojekta anotācijā maldinoši norādīts, ka likumprojekta *ietekme uz budžetu* ir nulle. Patiesībā padomju uzturēšanai nāksies izmantot augstākajai izglītībai un zinātnei paredzēto, jau tā nepietiekošo finansējumu. Anotācijā minēts, ka jauna pārvaldības modeļa ieviešanai ministrija novirzīs ES struktūrfondu 8.2.3. SAM finansējuma atlikumu, tomēr nav sniegta informācija par tā apjomu un piešķiršanas noteikumiem, kā arī padomju finansēšanu pēc ES fondu projektu noslēgšanās.

Kopumā, pretēji IZM publiski paustajam, likumprojektā paredzētās izmaiņas nepalielinās augstskolu autonomiju un atvērtību sabiedrībai, iesaistot sabiedrības pārstāvjus augstskolu pārvaldībā. Projekts būtiski palielinās **ministrijas un arī politiķu kontroli pār valsts augstskolām**: ministrija saskaņos pārvaldības modeli, apstiprinās universitāšu un citu valsts augstskolu satversmes, kontrolēs padomes locekļu atlasī, iecelšanu un atcelšanu bez pamatojuma, varēs izslēgt augstskolas no reģistra (likvidēt).

Tādējādi, likumprojekta autori augstskolu iekšējās pārvaldības reformu vietā piedāvā risinājumu kopumu ministrijas kontroles pastiprināšanai pār valsts augstskolām. Augstskolu iekšējā pārvaldībā ir jāiesaista sabiedrība, nevis augstskolas jāpakļauj ministrijas ierēdņu un politiķu “tiešajai pārvaldei”.

Nemot vērā norādītos likumprojekta trūkumus, netiks sasniegti likumprojekta anotācijā un konceptuālajā ziņojumā “Par augstskolu iekšējās pārvaldības modeļa maiņu”,⁷ kā arī valdības 2019. gada 20. augusta protokollēmumā⁸ norādītie mērķi. Ar IZM piedāvāto likumprojektu netiks sasniegti arī mērķi, kas norādīti Valsts prezidenta Egila Levita uzrunā Saeimas rudens sesijas atklāšanā 2019. gada 5. septembrī:

“Saeimai un valdībai kopīgi ir jāmeklē risinājumi augstākās izglītības un zinātnes izaugsmei. Mums jāspēj izveidot izcilu un tālredzīgu augstākās izglītības sistēmu, kas sekmētu zinātni, inovācijas un ekonomiku.

⁵ Likumprojekts Nr. 703/Lp13 [pieejams Saeimas likumdošanas datu bāzē](#).

⁶ Sk. Izziņu par atzinumos sniegtajiem iebildumiem un priekšlikumiem par likumprojektu “Grozījumi likumā “Par interešu konflikta novēršanu valsts amatpersonu darbībā””, pieejama [šeit](#).

⁷ Ziņojums "Par augstskolu iekšējās pārvaldības modeļa maiņu", 2020. gada 4. marta MK rīkojums Nr. 94, sk. [šeit](#).

⁸ Valdība 2020. gada 20. augusta sēdē uzdeva IZM sagatavot ziņojumu “par augstskolu un valsts zinātnisko institūtu iekšējās pārvaldības modeļa maiņu, veidojot pārredzamu, atbildīgu, uz augstākās izglītības un pētniecības izcilību vērstu un starptautiskai praksei atbilstošu pārvaldības struktūru”, sk. MK [sēdes protokola 16.§](#).

Sasniedzamais mērķis mums visiem ir skaidrs – nepieciešams paaugstināt augstskolu izcilības līmeni, palielināt Latvijas augstskolu, to mācībspēku un absolventu starptautisko konkurētspēju un sekmēt mūsu zinātnieku arvien plašāku iesaisti starptautiskos un Eiropas līmeņa projektos un zinātnes attīstībā. Izglītība, zinātnes, inovācijas – tas viss ir ekonomikas pamats.

Likumdošanas ceļā mums ir jāatrisina jautājumi par augstākās izglītības un zinātnes pārvaldības modeļiem un finansējumu, kā arī pētniecības un izglītības sasaisti. Vienlaikus būtiska ir arī humanitāro un sociālo zinātņu veicināšana, jo šīs zinātnes ļoti tiešā veidā ietekmē mūsu sabiedrības garīgo vidi.”⁹

Līdz ar to, esam spiesti secināt, ka likumprojekts ir būtiski uzlabojams. Lai nodrošinātu augstskolu iekšējās pārvaldības reformas, kas patiesi sekmētu augstskolu izcilību, aicinām:

- a) Izstrādāt modernus augstskolu iekšējās pārvaldības risinājumus, iesaistot ekspertus, kā arī izmantojot augstskolu pārstāvju priekšlikumus un esošās iestrādes, piemēram:
 - a. Saeimas Izglītības, kultūras un zinātnes komisijas priekšsēdētāja vadītās darba grupas (2019. – 2020.) priekšlikumus;
 - b. 2008. gada likumprojektā “Augstākās izglītības likums” (9. Saeimas likumprojekts Nr. 794/Lp9) ietvertos risinājumus;¹⁰
 - c. Tartu Universitātes un citu Igaunijas augstskolu pārvaldības modeļi vai citu valstu iespējamus risinājumus (Somija, Polija u.c.).
- b) Izvērtēt **Pasaules bankas pētījumā** (2016. – 2018.)¹¹ sniegtos ekspertu ieteikumus *iekšējās pārvaldības*¹² pilnveidei. Ir nepiedodami izlietot vairākus simtus tūkstošu publiskā finansējuma starptautisku ekspertu piesaistei, viņu secinājumus turpmākajā darbā neizmantojot.¹³
- c) Uzsākt iekšējās pārvaldības modeļa reformu ar brīvprātīgiem **pilotprojektiem** (piemēram, izstrādāt likumu par RTU, RSU, LMA uc.). Iecere vienlaikus 15 valsts augstskolās nomainīt pārvaldības modeļi nav pārdomāta un satur būtiskus riskus.
- d) **Tuvākajā laikā ieplānot jauna augstākās izglītības, pētniecības un inovācijas likuma izstrādi.** Šogad svinēsim Augstskolu likuma jubileju – 25 gadu laikā savulaik modernākais likums Eiropā ir grozīts vairāk kā 30 reīžu, un nesekmē augstākās izglītības un pētniecības attīstību.

Ar cieņu,

Rektoru padomes priekšsēdētāja

R. Mukstupāvela

DOKUMENTS PARAKSTĪTS AR DROŠU ELEKTRONISKO PARAKSTU UN SATUR LAIKA ZĪMOGU

J.Bernāts, rp@lanet.lv 29432214

⁹ Valsts prezidenta Egila Levita 2019. gada [5. septembra uzruna](#) Saeimas rudens sesijas atklāšanā.

¹⁰ 9. Saeimas likumprojekts “Augstākās izglītības likums” [pieejams Saeimas likumdošanas datu bāzes arhīvā](#).

¹¹ Pētījumi angļu un latviešu valodā [pieejami IZM mājas lapā](#). Konkrētais krājums “Internal Funding and Governance” [pieejams šeit](#) (pdf, 3.2 MB, 206 lp.). IZM mājas lapā pieejams arī tulkojums latviešu valodā – sk. materiālus “Starptautiskās tendences un laba prakse AI iekšējā finansēšanā un pārvaldībā”, “Latvijas AII iekšējā finansēšana un pārvaldība - status quo” un “Latvijas AII iekšējā finansēšana un pārvaldība: ieteikumi”.

¹² PB *iekšējās pārvaldības* definīcija ietver “iekšējās vadības struktūras, lēmumu pieņemšanas kārtību un vadības lomu, un attiecības starp šīm iekšējām funkcijām un pārvaldības struktūru lomu” (Middlehurst, 2004, 259. lpp.).

¹³ Likumprojekta anotācijā atsauču uz Pasaules bankas pētījumu nav. IZM konceptuālajā ziņojumā vairākas formālas atsauces uz PB pētījumiem tika iekļautas tikai vēlākajās versijās, kad uz šiem pētījumiem norādīja Rektoru padome un citas organizācijas. Pirmajā IZM ziņojuma redakcijā PB pētījumi kā kopums tika pieminēti vienā teikumā: “Kā apliecina Pasaules Bankas pētījumi, līdzšinējais AII iekšējās pārvaldības modelis nav spējīgs nodrošināt pietiekami efektīvu institūciju pārvaldību, kas īpaši nozīmīgi ierobežota finansējuma apstākļos.”